

ליקוטי תנאים אמרים

גליין ג' (פרשת לך לך תשפ"ז)

נס"ד

ילקוט ביאורים

מדוע מי שיכול למחות יותר קל מהעובר על מצוה דרבנן

ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע כדאיתא בפ"ב דיבמות ובפ"ק דנדה ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מיחה נק' רשע. מלשון רבינו 'ואפילו מי שיש בידו למחות' וכו' שבא לאחר שמדבר ב'העובר על איסור קל של דברי סופרים', משמע ש'מי שיש בידו למחות ולא מיחה' קל יותר מהעובר על 'איסור קל של דברי סופרים'. וקשה שהרי מחאה היא מצוות עשה דאורייתא, וכמ"ש (ויקרא יט. יז) 'הוכח תוכיח את עמיתך'. וכיארזו בזה שממה שכתב רבינו להלן 'וכל שכן וקל וחומר במבטל איזו מצות עשה, שאפשר לו לקיימה' וכו', מבראר ביטול המחאה שמדבר רבינו הוא באופן שאינו מבטל מצות עשה דאורייתא, וכגון שמדובר באדם העובר עבירה בשוגג.

מדוע מעלת הבינוני הוא שאין לו אפי' עון ביטול תורה

ואם כן על כרחך הבינוני אין בו אפי' עון ביטול תורה. לאחר שמונה רבינו כמה דרגות כביטול מצוות זה למטה מזה, כותב רבינו שהבינוני אין בו אפי' עון ביטול תורה. וקשה מדוע עון ביטול תורה הוא חידוש שאין הבינוני נכשל בזה, והרי הוא איסור דאורייתא, ובפרט שכתחילה כתב רבינו 'וכ"ש וק"ו במבטל איזו מצות עשה שאפשר לו לקיימה, כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק' וכו'. היינו שזה שבינוני אין בידו עון ביטול תורה הוא מילתא דפשיטא. וי"ל ע"פ דברי הגמ' 'פשפש כו' יתלה בכיטול תורה' היינו שהוא עון מצוי, ואעפ"כ אין הבינוני נכשל בזה, ועל דרך העונות שנאמר עליהם ש'אין אדם ניצול מהם בכל יום' (כפא בתרא קסד), שכתב המהרש"א שבהתאמצות יתירה, ודאי ינצל אף מהם.

תניא ליקוטי אמרים פרק א

ועוד שהרי בשעה שעושה עונות נקרא רשע גמור [ואם אח"כ עשה תשובה נקרא צדיק גמור] ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע כדאיתא בפ"ב דיבמות ובפ"ק דנדה ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מיחה נק' רשע [כפ"ו דשבויעו] וכ"ש וק"ו במבטל איזו מ"ע שאפשר לו לקיימה כמו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שעליו דרשו רז"ל כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת וגו' ופשיטא דמקרי רשע טפי מעובר איסור דרבנן וא"כ ע"כ הבינוני אין בו אפי' עון ביטול תורה ומש"ה טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני.

ביאור משולב

במבטל מצוות עשה נקרא רשע

אחרי שהוכח שאפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים נקרא רשע, ואפילו כשלא עשה עבירה בפועל רק שלא מיחה כשהיה בידו למחות, גם הוא נקרא רשע, מוכיח כאן שכל שכן וקל וחומר בוודאי ובוודאי במבטל איזו מצות עשה שאפשר לו לקיימה - מי שיש בידו אפשרות לקיים מצווה ואינו מקיימה, כמו כל שאפשר לו - יש ביכולתו, לעסוק בתורה ואינו עוסק בה, שעליו דרשו רז"ל (סנהדרין עט.) את הכתוב 'כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת' וגו' (בבבב טו לא), כי מי שביכולתו לעסוק בתורה ואינו עוסק בה אלא עוסק בדברים אחרים, הרי הוא מכזה בזה גופא את התורה שהיא דבר ה', שבכך שמתעסק בדברים אחרים ולא בתורה, מראה שהדברים האחרים חשובים לו יותר מן התורה, ולכן דרשו חז"ל עליו 'כי דבר השם בזה' והעונש החמור שעל כך. ופשיטא ופשוט הוא דהמבטל מצוות עשה מקרי רשע טפי [- יותר] ממי שעובר על אסור דרבנן, שהרי המבטל מצוות עשה דאורייתא חמור יותר ממי שעובר על איסור דרבנן, ומאחר והוכח לעיל שבאיסור דרבנן נקרא רשע, כל שכן שהמבטל מצוות עשה דאורייתא נקרא רשע.

בינוני אין לו עונות כל עיקר

מכאן כל ההוכחות שהובאו עד כאן, עולה המסקנא שהבינוני לא רק שאין בידו מחצה זכיות ומחצה עונות, אלא אין בידו שום עון כלל וכלל, ואם כן על כרחך בהכרח שהבינוני אין בו אפילו עון בטול תורה למרות שהוא עון מצוי, ומשום הכי - מאחר והבינוני אין בידו שום עון, לכן טעה רבה בעצמו לומר שהוא בינוני, כי למרות שידע שאין בידו שום עון, בכל זאת יש מקום לטעותו של רבה שסבר שהוא בינוני, כי גם הבינוני אין בידו שום עון, ובכל זאת נקרא בינוני ולא צדיק, משום הכי סבר רבה שגם הוא בינוני. ומכל זה מוכן שההבדל בין בינוני לצדיק, איננו בחלק ובכבוד המעשי, כי בין הצדיק ובין הבינוני אין בידם שום עונות כלל וכלל, אלא ההבדל ביניהם הוא במהותם הפנימית והנפשית [וכפי שיבאר בפרקים דלהלן].

אפילו בעון אחד נקרא רשע ולא בינוני

ועוד, בנוסף על מה שמוכח מדברי רבה שבינוני אין לו מחצה עונות, הרי אין התואר בינוני מתאים למי שיש לו מחצה עונות, שהרי בשעה שעושה האדם עונות הרי הוא נקרא רשע גמור, ונמצא שהבינוני אין בידו אפילו עון אחד, ומכל שכן שאין בידו מחצה עונות. [ואי אפשר לומר שבינוני הוא מי שעשה עונות ולאחר מכן חזר עליהם בתשובה, כי ואם אחר כך עשה תשובה אזי מיד מעשיית התשובה ואילך הרי הוא נקרא צדיק גמור מאחר שכבר אין שום חטא בידו, נמצא שכל מי שחטא בידו הרי הוא רשע גמור, וכל שאין חטא בידו, גם אם עשה בעבר חטא ולאחר מכן שב בתשובה, הרי הוא צדיק גמור, ואם כן על מי ניתן לומר שהוא בינוני שאינו צדיק ואינו רשע].

אפילו בעון קל נקרא רשע

ואם תמצי לומר שמי שיש בידו עבירות חמורות הוא רשע, ומי שיש בידו רק עבירות קלות הוא נקרא בינוני, גם זה לא יתכן, שואפילו העובר על אסור קל של דברי סופרים איסור קל מדרבנן, מקרי - הרי הוא נקרא רשע כדאיתא בפרק ב' דמסכת יבמות (ב) ובפרק קמא הראשון דמסכת גדה (ב). ממקורות אלו מוכח שאפילו העובר רק על איסורים קלים של דרבנן מקרי רשע, ונמצא שאי אפשר לומר שהבינוני יש בידו אפילו איסור קל של דרבנן. ואם תמצי לומר, שמי שהוא עצמו עבר עבירות בפועל הוא רשע, אבל מי שלא עבר עבירות בפועל אלא שהיה בידו למחות ולא מיחה הוא הנקרא בינוני, מצד שאין זה חמור כל כך כמו לעשות מעשה רשע בפועל, גם זה לא יתכן, שהרי ואפילו מי שלא עבר עבירות כמעשה אלא שיש בידו למחות ולא מיחה הרי הוא נקרא רשע [כמבאר בפרק ו' דמסכת שבויעות (לט דע"ב)], ואם כן אפילו מי שלא עשה שום עבירה בפועל רק שלא מיחה באחרים החוטאים כשהיה באפשרותו למחות בו, כבר נקרא רשע, ואם כן לא יתכן לומר שיש לבינוני איזה שהוא עון קל ודק כל שהוא, וכל שכן שאין בידו מחצה עונות חס ושלום.